

101
anècdotes
DE LA RIBA DEL
CARDENER
EMMA CACHÓN

GERARD CAMPDERROS

101 anècdotes de la riba del Cardener

Primera edició: març del 2023

© Emma Cachón Fernández, dels textos

© Editorial Efadós, d'aquesta edició
Carrer d'Edison, 3 · Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

© Editorial Efadós, de la col·lecció
KM 0® PRODUCTE LOCAL
Coordinació editorial:
Jaume Alcázar Parera
Assessorament lingüístic:
M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la coberta:
Gerard Campderrós

Abreviatures:

AFCEC: Arxiu fotogràfic del Centre
excursionista de Catalunya
AHC: Arxiu Històric de Cardona
AHCM: Arxiu Històric Comarcal
de Manresa
ANC: Arxiu Nacional de Catalunya
ICL: Israel Chemicals Limited

Agraïments:

Montse Vilalta del Museu
de la Vall de Lord.
Ramón Clotet de Navès.
Jaume Barberà de Cardona
i la Coromina.
Ester Llobet de Palà de Torroella.
Josep Reguant de Súria.
Carles Bruguera i Elvira Sintès
de Castellgalí.

ISBN 978-84-19239-30-3

DL B-3374-2023

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució,
comunicació pública o transformació
d'aquesta obra només pot ser realitzada
amb l'autorització dels seus titulars,
salvant l'excepció prevista per la llei. Si
necessiteu fotocopiar o escanejar algun
fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos
a CEDRO (Centre Espanyol de Drets
Reprogràfics) - www.cedro.org

GERARD CAMPDERRÓS

Índex

La Coma i la Pedra

- 1. Les fonts del Cardener..... 12
- 2. La llegenda del castell de la Pedra 15
- 3. El pont de Vall-llonga, l'Abu Simbel solsoní 17
- 4. El forat de la Bòfia 19
- 5. El gall fer, en perill d'extinció al Solsonès..... 21

Sant Llorenç de Morunys

- 6. L'altar dels Colls, un barroc excepcional..... 23

Guixers

- 7. El guix, el tresor blanc de la vall de Lord..... 25

Sant Llorenç de Morunys

- 8. La llegenda dels tres savis prudents dels Piteus 29
- 9. La llegenda del piquer i la piquera 31
- 10. 1823, crema i saqueig de Sant Llorenç 33
- 11. La Fira d'Ous d'Euga 35
- 12. El drap piteu 37

La vall de Lord

- 13. El guix emmotllat de la vall de Lord..... 39
- 14. La Llosa del Cavall, el mar de la vall de Lord 41
- 15. El trítol pirinenc, la cerca d'un hàbitat estable..... 45

Lladurs

- 16. Les dones de fum i aigua..... 47
- 17. Terra de castells..... 49

Olius

- 18. Terra de molins 51
- 19. Un cementiri modernista monumental..... 53
- 20. Romànic llombard al Solsonès 57

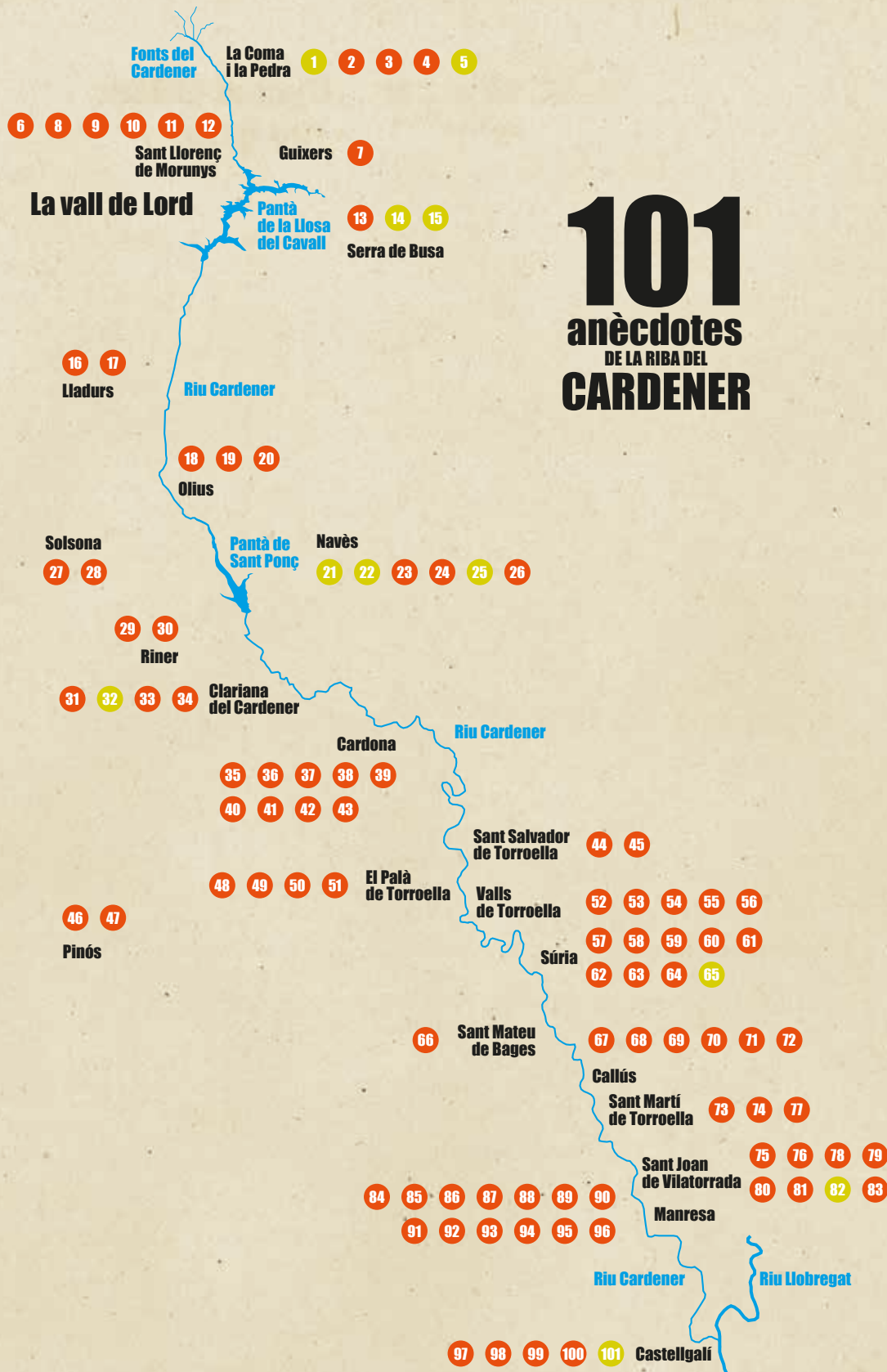
Navès

- 21. El Capolatell, la presó de Busa..... 59
- 22. Ecomuseu de la Vall d'Ora..... 63
- 23. El naixement de la senyera..... 67
- 24. La 'por' del clot del Taür 69
- 25. El clot de Vilamala, el 'motlle de Montserrat' 71
- 26. Sant Pere de Graudescales 73

Solsona

- 27. Els gegants bojós, els reis del Carnaval de Solsona 77
- 28. Un cau de bèsties molt especial, 'el Quarto dels Gegants' 79

Riner	
29. El santuari del Miracle.....	83
30. Espurnes barroques	85
Clariana de Cardener	
31. El castell i Sant Serni de Clariana.....	87
32. El pantà de Sant Ponç.....	89
33. Territori de masies.....	91
34. Cases de colònies, les vacances dels més petits	93
Cardona	
35. La carta de poblament.....	95
36. La llegenda de la Torre de la Minyona.....	97
37. Dolç, el trobador a Cardona.....	101
38. El passadís secret del castell	103
39. Misteris cardonins.....	105
40. Cardona, personatges populars.....	107
41. Personatges populars de la Coromina.....	109
42. El polvorí, tragèdia el 1881.....	111
43. Els aiguats del 1907	113
Sant Salvador de Torroella	
44. Les bruixes del Coll d'en Guineu.....	115
45. La troballa de la marededeu de la Pietat.....	117
Pinós	
46. Les 'Casas' de Matamargó.....	121
47. Malagarriga, el territori oblidat	123
Palà de Torroella	
48. La colònia de les flors	125
49. Els Palà, l'evolució dels terratinents.....	127
50. Grup To[+], la reinvençió de la 'casa de menjars'	131
51. Inauguracions dignes de la gran ciutat	133
Valls de Torroella	
52. El Casino, espai de trobada	135
53. La Festa dels Pubills.....	137
54. Els Valls, nissaga d'empresaris.....	139
55. Les cerveses artesanes del Cardener	141
56. Basora, de la colònia al Barça	143
Súria	
57. El castell i el Poble Vell.....	147
58. Les caramelles més grans de Catalunya.....	149
59. La rajola de Súria, de les voreres a la pastisseria.....	153
60. El tomàquet rosa del Cardener.....	155
61. Els autobusos del Cardener	157
62. La llegenda de la secada del Cardener.....	159
63. El cable Cardona-Súria	161
64. La colònia minera de Súria	163
65. Els horts del Cardener	167
66. Girbal Jaume, inspiració al Cardener	169
Callús	
67. El vagó.....	171
68. La llegenda del clot de les Ànimes.....	173
69. Colònia Cortès.....	174
70. Les tines dels Manxons.....	177
71. El castell de Gotmar.....	181
72. La barraca de pedra seca	183
Sant Martí de Torroella	
73. El mil·lenari de Sant Martí de Torroella	185
74. La llegenda dels captius alliberats.....	187
Sant Joan de Vilatorrada	
75. La Verbena, l'ateneu centenari	189
76. Embarrats, viatge al 1900 a través de les fàbriques	191
Sant Martí de Torroella	
77. El santuari de Joncadella	194
Sant Joan de Vilatorrada	
78. Els gegants de Sant Joan, les històries	196
79. La Festa Major infantil de 'Sant Joan City'	199
80. Antoni Camps, un santjoanenc a Primera	201
81. L'esquellotada.....	203
82. Les 'palanques', els ponts primigenis	205
83. Banyes d'estiu, rescloses i canals	207
Manresa	
84. Els diables del pont Vell.....	209
85. El carrer del Balç	213
86. La Festa de la Llum	215
87. Les petjades de Sant Ignasi.....	217
88. Mosaics Martí.....	221
89. El PTV, el cotxe manresà.....	223
90. Gaudí, inspirador de la façana de la Seu?.....	225
91. Els Magatzems Jorba	229
92. Laboratoris Esteve, els orígens.....	233
93. Ignasi Oms, pare del modernisme manresà.....	235
94. Un fènix al Passeig de Manresa, el Kursaal.....	237
95. Amat-Piniella, un manresà a Mauthausen	239
96. Collbaix Celler el Molí, pioners de l'agricultura ecològica	241
Castellgalí	
97. Magí Pladellorens, l'indià mecenes.....	243
98. La Torre del Breny.....	245
99. La llegenda de la Mare de Déu del Castell.....	247
100. La Festa del Panellet.....	249
101. L'aiguabarreig, unió de dos rius.....	251

Introducció

El Cardener, el gran desconegut dels rius catalans

Ni el seu vessant defensiu com a frontera física davant els regnes moriscos, del qual queda constància gràcies al gran nombre de castells que el ressegueixen, ni la seva importància com a generador d'energia i, per tant, cor de la industrialització tèxtil de la Catalunya central, han aconseguit donar al Cardener la rellevància que es mereix.

En aquest llibre resseguirem la riba del riu Cardener per conèixer la seva història a través de llegendes, monuments, espais naturals o personatges, i ens convertirem en aquells viatgers que experimenten en primera persona la bellesa salvatge de la vall de Lord, la notorietat dels castells defensius o la importància de la indústria tèxtil.

Des de l'exuberància del seu naixement fins a l'amabilitat del seu aiguabarreig en la unió amb el riu Llobregat, el Cardener ens fa viatjar a través d'un munt de

contrastos per paratges salvatges, espais màgics i monuments històrics.

En aquest viatge podrem comprovar com la singularitat de la seva riba també queda reflectida en unes festes populars diferents i amb una imatgeria molt original en què tenen cabuda gegants bojós, dracs centenaris o les caramelles més grans de Catalunya.

El caràcter d'aquest territori també ha marcat la seva gent, tant autòctons com visitants, i així ho demostra la llarga llista d'artesans, empresaris o artistes vinculats al Cardener i a la seva riba.

Els seus paratges inhòspits ens regalen uns companys de viatge molt especials. Éssers màgics i misteriosos, protagonistes d'històries explicades d'avis a nets a la vora del foc. Històries en què dones d'aigua, bruixes o dracs s'escapen de la nostra imaginació per aterrar a les pàgines d'aquest llibre.

La Coma i la Pedra

Les fonts del Cardener

Aquest és el lloc de naixement del protagonista d'aquest llibre. Les fonts del Cardener és el punt exacte on brolla el riu Cardener. Situades al vessant oriental de la serra del Port del Comte, es troben a un quilòmetre escàs del nucli de la Coma, a 1.050 metres d'altitud.

Les cascades creades a partir dels dolls d'aigua que apareixen entre les roques, sobretot en època de desglaç, ofereixen al visitant una visió espectacular del naixement del Cardener.

Segons s'explica per les seves contrades, precisament d'aquestes roques és d'on prové el seu nom. Les roques també són anomenades «quers» i precisament d'aquesta paraula derivaria «Cardener», el seu nom actual.

Només néixer a les seves fonts, el riu ja es presenta juganer creant salts d'aigua i esqui-

vant els rocs que va trobant al seu pas. De tant en tant s'amaga sota la verdor de la seva riba i sorprèn, a trams, amb un cabal escumejant i tumultuós. És a dir, tot un espectacle de la natura.

A cavall entre la meitat oriental del Solsonès, algunes zones del Bages i l'Anoia, i la part occidental del Berguedà, la seva conca abasta uns 1.400 km² aproximadament. I arriba a recollir les aigües de la serra d'Ensija, del Port del Comte i del Verd, del Pedraforca i de la serra de les Comes.

GERARD CAMPERROS

A l'esquerra, el riu Cardener molt a prop del seu naixement. A la dreta, uns excursionistes a tocar del curs de l'aigua en una instantània del 1890.

FREDERIC BORDAS ALTARRIBA / AFCEC. Fonts BORDAS

Els embassaments de la Llosa del Cavall i de Sant Ponç formen part del seu recorregut per terres solsonines. El primer està situat als termes municipals de Guixers i Navès, i el segon, als termes d'Olius i Clariana de Cardener. I tots dos són una cita ineludible per als amants dels esports aquàtics.

El Cardener és l'afluent principal del Llobregat, en el qual desemboca a vuit quilòmetres al sud de Manresa, concretament al terme de Castellgalí, després d'haver recorregut uns noranta quilòmetres des de les seves fonts a la Coma.

Als segles IX i X fou la frontera occidental de la Catalunya Vella; posteriorment esdevingué una línia viària. Sempre ha marcat la línia viària de l'antic camí ral i de l'actual carretera C-55. I d'un gran interès econòmic, ja que al segle XIX es va omplir de canals que donaven la força motriu a la munió de fàbriques tèxtils que van florir a les seves ribes: indústries tèxtils cotoneres, continuadores de la tradicional indústria llanera, a Guixers, Cardona, Súria, Callús, Sant Martí de Torroella, Castellgalí i, especialment, a Manresa, a més de les explotacions potàssiques de Cardona i de Súria.

Durant anys i anys, visitants de tot Catalunya, i també de fora, han passat per aquest espai privilegiat que són les fonts del Cardener i han gaudit d'aquesta meravella de la natura. Tot i la seva espectacularitat, res fa sospitar en què s'acabarà convertint ni en les mil formes en les quals es transformarà, com ara els pantans, embassaments o l'aiguabarreig amb el Llobregat.

Ha estat la força que impulsà les turbines de moltíssimes fàbriques a la seva llera, però també fou el bany d'estiu per a xics i grans anys ençà. I, evidentment, va ser i encara és el rec que dona vida als quilòmetres d'horts que ressegueixen la seva riba.

El seu camí des de la Coma i la Pedra fins a Castellgalí és esquitxat d'història medieval, amb ponts, castells, ermites, santuaris i esglésies, però també d'història industrial, amb totes les fàbriques i les colònies, on encara avui dia l'esperit col·laboratiu és present. És un testimoni feient de l'important llegat que el Cardener ha deixat al seu territori, el Solsonès i el Bages.

GERARD CAMPERÓS

La Coma i la Pedra

La llegenda del castell de la Pedra

Hi ha una llunyana i misteriosa llegenda que es diu que va succeir al castell de la Pedra abans que el comte Guifré el Pilós reconquerís aquestes terres.

Al castell de la Pedra hi vivia un castlà molt cruel i la gent li tenia molta por. Es divertia a fer presoners, a qui, un cop captats, lligava en un finestró a cel obert,

els matava i tirava les vísceres als ocells rapinyaires que tenia ensinistrats.

La gent de la contrada va començar a parlar en veu baixa d'aquells fets; tenien por de

Restes del castell de la Pedra, fortalesa documentada ja al segle X. Com tots els castells roquers de Catalunya ha estat escenari d'un gran nombre de llegendes.

